

Durmuş Hocaođlu

Abant, Küreselleşme ve Tarihin Sonu

Zaman., 25 Temmuz 2002, Perşembe., s.12 [“Yorum” sayfası]

Durmuş Hocaođlu, *Zaman* Yazıları Sıra No: 21

Atıf:

- Hocaođlu, Durmuş., “Abant, Küreselleşme ve Tarihin Sonu”., *Zaman.*, 25.07.2002, Perşembe., s.12

Not:

Resim editör tarafından konmuştur.

ZAMAN

İlki 1998’de başlayan Abant Platformu toplantılarının beşincisi geçtiğimiz hafta 12–14 Temmuz tarihleri arasında yapıldı. “Küreselleşme” konusunun ele alındığı bu toplantı da yine bundan öncekilerde olduğu gibi, farklı dünya görüşlerine sâhip aydınların iki gün boyunca kıyasıya beyin fırtınaları estirdikleri; tartışmalarda ne kadar aykırı fikirler ortaya çıkarsa çıksın demokratik ortamın zedelenmediği, seviyenin düşürülmediği zengin ve nezih bir fikir arenası olma hüviyetini muhâfaza etti.

Küreselleşme...

Çağdaş literatürde sıkça kullanılan küreselleşme de benzeri birçok kavram gibi iyiden iyiye günyüzüne çıkmadan önce bir anlamda bir kuluçka devresi geçirmiştir. Marc Humbert’in yaptığı araştırmaya göre İngilizce literatürde “global” ve ilgili terimlere ilişkin kitap

neşriyatının trendi dikkate değer bir grafik çizmektedir: 1940 yılındaki neşriyat sıfır iken 1950’de 82’ye, 1960’da 303’e, 1970’de 1766’ya ve 1980’de ise 4496’ya yükselmektedir. Fakat, kavramın asıl olarak tırmanışa geçmesi bu tarihten sonradır. Nitekim, Tasmania Üniversitesi’nden William Coleman’ın da belirtmiş olduğu gibi, bu terim, hâlâ olgunlaşmamış bulunduğu “erken dönemi” olan 1980’lerde belirli bir îmâlât prosesinin küresel çaptaki dağılımına atıfta bulunan, pek de dikkat çekmeyen bir yönetim jargonundan başka bir şey olarak görülmekte değildir. Gerçekten de “küreselleşme” kavramının ismine lââyık olacak şekilde küreselleşmesi, asıl olarak bu tarihlerden itibâren başlamıştır. 1980’in, dünyanın çift kutuptan tek kutba tahvîl olmasının start almaya başladığı bir dönüm tarihi oluşuna dikkat edilmelidir.

Küreselleşme, birçok toplumsal olgu ve sürecin ancak kendi döneminden sonra, yâni ateşin soğumasını müteâkiben daha sıhhatli tanımlanabildiği göz önüne alınacak olursa, muhtemelen en sıhhatli tanımının ileriki yıllarda yapılabileceğini düşünebileceğimiz, tek bir tanım çerçevesine dâhil edilemeyecek kadar karmaşık bir “şey”; ama nasıl bir şey: Bir olgu, veya bir süreç, veya başka bir şey(ler) mi? Nitekim, kavramın aydınlatılmasına yönelik birçok teşebbüs bir araya getirildiğinde adetâ bir tanımlar yığını ile karşılaşmakta olduğumuzu söyleyebiliriz. Meselâ, “Küreselleşme nedir?” sorusuna kolay bir cevap verilemeyeceğine işâret eden Arie M. Kacowicz, haklı olarak, özellikle Soğuk Savaş’ın sonunu müteâkiben terimde bir karmaşa bulunduğunu ve bir efsâne, veya retorik bir cihaz, bir olgu, bir ideoloji, bir gerçeklik, bir ortodoksi ve bir rasyonalite şeklinde algılanabildiğini belirtmektedir. Ancak, burada dikkatleri çeken önemli bir husus, bu karmaşıklığa rağmen yine de ortalama bir toparlamanın mümkün olması ve diğeri de, bu tanımların, ekseriyetle küreselleşme karşısındaki belirli bir duruşun referans alındığını göstermesidir. Bu da, onun niçin zor tanımlanabilir bir kavram olduğunu göstermeye tek başına açıklamaya dahi muktedirdir. Açıkça söyleyebiliriz ki, bu keyfiyet, küreselleşmenin mücerret bir felsefî kavram, nötr bir alan olmayıp, tam aksine, müşahhaslar dünyasına âit çok netâmeli bir olguya işâret eden nesnel içerikli bir kavram olmasından ileri gelmektedir.

Filhakîka, küreselleşme, her şeyden önce bir şeyin — veya bir şeylerin — “küresel çapta” yayılıp yaygınlaştığını anlatmaktadır; en kat’î olan budur. Fakat elbette mes’ele bu denli basite ircâ edilemez; zîra, yine aynı küreselleşme, bir yandan demokrasi ve insan hakları gibi insanlık değerlerini yaygınlaştırırken, beri yandan insanlığı, “kazananlar” (veya küreselleştirenler) ve “kaybedenler” (veya küreselleştirilenler) olmak üzere iki ana gruba taksîm edebileceğimiz şekilde kutuplaştırmaktadır da. Bu vaziyet tahtında, o, hâliyle, nötr olmaktan çıkmakta ve bir “değer hükmü” altına konmaktadır ki, kazananlar tarafından bakınca başka, kaybedenler tarafından bakınca da başka türlü algılanmaktadır. İşte, târifler arasında bâzan uçurum mertebesinde derinleşen farklar da târifi yapanların hangi tarafta bulunmakta olduğuna, daha sahîh bir ifâdeyle, hangi tarafın penceresinden baktığına bağlı olmaktadır. Bilhassa bizim gibi kaybeden ülkeler için burası daha bir ehemmiyet kazanmaktadır; çünkü, gerçekte ülkesi (ve tabiatıyla halkı da) kaybedenler arasında bulunduğu hâlde muhtelif sebeplere ve sâiklere binâen, kendi ülkesinin ve halkının değil de kazananların safında duranların penceresinden görülen manzara bizzat galiplerinkiyle özdeş olmakta ve hattâ daha ilerilere bile varabilmektedir.

“Tarihin Sonu” Mes’elesini

Burada bu farklı referanslara göre tanımlamalara sâdece bir-iki örnek verecek olursak; küreselleşme, söz gelimi, “Financial Risk Institute”ün anlayışına göre, “iktisâdî ve finansal mahsûllere, araçlara ve portföylere tek bir ülkeninkinden ziyâde dünya çapında bakış trendi”dir; Kofi Annan’a göre bir “sınır tanımayan gelişme”dir, fakat faydaları çok eşitsiz bir şekilde dağıtılmıştır; Jeremy Seabrook’a göre “kolonyalizmin metamorfozu”dur. Brian

Denman'a göre ise küreselleşmenin “meydan okuyucuları” vardır, ki bu da yukarıda zikrettiğim “küreselleştirenler” ile eş-anlamalı bir terim olarak gözükmektedir.

Bu ise, küreselleş(tir)me ile sömürgeleş(tir)me arasında çok büyük paralellikler bulunduğunu; küreselleşmenin, bir veçhesiyle, küreselleştirici aktörler tarafından “öteki”ler üzerine tatbik edilen yeni ve çok daha sofistike bir kolonyalizm anlamına geldiğini göstermektedir.

Bundan öncekilerde olduğu gibi, yine hayli farklı dünya görüşlerine sâhip aydınların bir araya geldiği 5. Abant Platformu toplantısında küreselleşme hakkında yayınlanan nihâî sonuç bildirgesi, şahsî kanâatimce, olması gerekenin altında zayıf bir metin olarak ortaya çıkmıştır. Bildirinin ilk maddesinde küreselleşmenin temelde ekonomik bir süreç olduğu ve öncelikle sermaye, mal ve emek dolaşımı ile hizmetlerin küresel çaptaki hareketlerini öngördüğü ve belirsizlikler, riskler ve külfetler getirdiği gibi, çeşitli avantajlar ve imkânlar da sunduğu şeklindeki genel tanımlama önemli bir nisbette doğru olmakla berâber küreselleşmeye karşı eleştirel bir tavır koymamakta ve onun karşısında bir “duruş” sergilememektedir. Bu keyfiyet, diğer maddelerdeki hükümler ve temennîlerle de bir bütünlük arz etmektedir. Nitekim, özellikle şaşılacak şekilde katı olduklarını teşhîs ettiğimi söyleyebileceğim liberal aydınların büyük desteği ile taslak metnin “Türkiye açısından asıl gerekli olan, küreselleşmeye karşı olmak değil, küreselleştirmeyi sorgulayıcı bir tutum takınmaktır” hükmünü taşıyan 12 numaralı maddesinin tümünden ilgası ve kezâ, küreselleşmenin fakirlerden zenginlere yönelik servet transferini daha da hızlandırarak dünyanın bir kısmını cennete çevirmek için diğer ve daha büyükçe bir kısmının cehenneme dönüştürülmesinin –yâni “küresel soygun”un– güç belâ ve ancak üstü kapalı bir şekilde nihâî metinde yer almasının sağlanabilmesi de başka bir örnektir.

Bu arada çok kısaca temas etmek gereğini duyduğum bir başka husus da, küreselleşmeyi eleştiri dışında tutmak konusunda aşırı bir hassasiyet gösteren bâzı katılımcıların bu tavırlarının, her ideolojinin, total ve hattâ totaliter olma temâyülünü kendi içinde taşıdığını ve bu sebeple alternatifsiz kalmaması gerektiğini bir kere daha ispatlaması yanında, bu katılığın demokrasi ile bağdaştırılmasının çok zor olduğunu da belirtmektir.

Bundan maadâ, mühim bir husus da, küreselleşmenin bir mânada bir “tarihî kader”, veya “tarihin sonu” olarak algılanmasının yanlışlığının altını çizmektir. Küreselleşmenin eleştirisine şiddetle karşı çıkılırken aynı şiddetle onun kaçınılmaz ve durdurulamaz olduğunu iddia etmeleri, tarihte benzeri iddialarda bulunan birçok ideolojinin — en başta Marksizm olmak üzere — âkıbetinin yeniden hâtırlatılmasında fayda olduğunu göstermektedir.

